

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

4^α ΤΖΑΡΤΖΑΝΕΙΑ

*Οι γεωγραφικές και
κοινωνικές ποικιλίες της
Νέας Ελληνικής Γλώσσας
και η παρουσία τους στην
εκπαίδευση*

Τύρναβος, 7-9 Δεκεμβρίου 2012

Πρακτικά Συνεδρίου

Επιμέλεια: Γιώργος Ανδρουλάκης

Έκδοση: Εργαστήριο
Μελέτης, Διδασκαλίας
και Διάδοσης της
Ελληνικής Γλώσσας

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ 4^α ΤΖΑΡΤΖΑΝΕΙΑ

Οι γεωγραφικές και κοινωνικές ποικιλίες της Νέας Ελληνικής Γλώσσας και η παρουσία τους στην εκπαίδευση

Τύρναβος, 7-9 Δεκεμβρίου 2012
Εμμανουήλαιο Πνευματικό Κέντρο

Πρακτικά Συνεδρίου

Επιμέλεια: Γιώργος Ανδρουλάκης
Έκδοση: Εργαστήριο Μελέτης, Διδασκαλίας και Διάδοσης της
Ελληνικής Γλώσσας

Διοργανωτής:
Συνδιοργανωτές:

Δήμος Τυρνάβου
Περιφέρεια Θεσσαλίας,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Εργαστήριο Μελέτης, Διδασκαλίας,
Διάδοσης της Ελληνικής Γλώσσας του ΠΤΔΕ)
Σύνδεσμος Φιλολόγων Νομού Λάρισας

© 2015 Εργαστήριο Μελέτης, Διδασκαλίας και Διάδοσης της
Ελληνικής Γλώσσας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής
Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ISBN: 978-960-8021-04-4

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γιώργος Ανδρουλάκης	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Αργύρης Αρχάκης	Πανεπιστήμιο Πατρών
Μάρω Κακριδή-Ferrari	ΕΚ Πανεπιστήμιο Αθηνών
Ιουλία Κανδήλα	Δρ. Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Σύνδεσμος Φιλολόγων ν. Λάρισας
Μαριλένα Καρνολαίμου	Πανεπιστήμιο Κύπρου
Μαριάνθη Μακρή-Τσιλιπάκου	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Τάσος Μάτος	M.ed. Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Σύνδεσμος Φιλολόγων ν. Λάρισας
Ναπολέον Μήτσης	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Κώστας Ντίνας	Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Δημήτρης Παπαζαχαρίου	Πανεπιστήμιο Πατρών
Αγγελική Ράλλη	Πανεπιστήμιο Πατρών
Ρούλα Τσοκαλίδου	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ειρήνη Καλαριώτου	Αντιπεριφερειάρχης Λάρισας
Δημήτριος Χαλούλης	Αντιδήμαρχος Πολιτισμού Δήμου Τυρνάβου
Δημήτριος Ζώης	Πρόεδρος Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Τυρνάβου
Ελένη Φανάρα	Σύνδεσμος Φιλολόγων Λάρισας
Ζωή Μόζα	Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας
Ράνια Βερέμη	Σύνδεσμος Φιλολόγων Λάρισας
Ιωάννης Γιαννούλας	Σύνδεσμος Φιλολόγων Λάρισας
Νίκη Μηλίνη	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Καρολίνα Ρακιτζή	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Άνθεις Ραπτοπούλου	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Δάφνη Παντώστη	Δήμος Τυρνάβου
Ευτυχία Ανθούλη	Δήμος Τυρνάβου
Ελένη Τζιάφα	Δήμος Τυρνάβου
Ιωάννα Καλιαρδού	Δήμος Τυρνάβου
Κατερίνα Λιόντου	Σύνδεσμος Φιλολόγων Λάρισας
Ευαγγελία Ακριβούση	Σύνδεσμος Φιλολόγων Λάρισας
Κάκια Ψύρρα	Σύνδεσμος Φιλολόγων Λάρισας
Μερόπη Γιάννη	Σύνδεσμος Φιλολόγων Λάρισας
Νίκη Μηλίνη	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Καρολίνα Ρακιτζή	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Άνθεις Ραπτοπούλου	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόγραμμα συνεδρίου	7
Πρόλογος του επιμελητή	11
Α. Προσκεκλημένη Ομιλία.....	14
Διαστάσεις κοινωνιογλωσσικής ποικιλότητας: Κοινότητα και άτομο <i>Μαριάνθη Μακρή-Τσιλιπάκου</i>	<i>14</i>
Β. Γεωγραφική ποικιλότητα και Νέα Ελληνική	41
Σχετικά με το ιδιωματικό υπόβαθρο της Κοινής Νεοελληνικής <i>Νικόλαος Παντελίδης.....</i>	<i>41</i>
Είναι τα ιδιώματα των Βορείων Σποράδων θεσσαλικά ιδιώματα; <i>Ευγενία Μαγουλά & Σταμάτης Μπέης.....</i>	<i>51</i>
Διαλεκτική συρρίκνωση και κοινωνιογλωσσικές παράμετροι: η περίπτωση του ιδιώματος των Βεντζίων Γρεβενών <i>Νικόλαος Ντάγκας</i>	<i>60</i>
Η σχέση κοινωνικών παραγόντων και φωνητικής πραγμάτωσης των φθόγγων: ο σχεδιασμός μιας έρευνας. <i>Θεοφανώ Χρίστου</i>	<i>74</i>
Γ. Γεωγραφικές ποικιλίες και εκπαίδευση	82
Γλωσσική ποικιλία και γραμματική διδασκαλία: απόπειρα καθορισμού των όρων και των ορίων για τη σύνταξη μιας σύγχρονης γραμματικής επικοινωνιακού τύπου <i>Ναπολέον Μήτσης & Μαρία Παραδιά</i>	<i>82</i>
Οι νεοελληνικές διάλεκτοι στη γλωσσική διδασκαλία: δυνατότητες και προοπτικές <i>Ειρήνη Κορρέ.....</i>	<i>93</i>
Η μορφολογική ποικιλότητα στα σχολικά εγχειρίδια της Νεοελληνικής Γραμματικής <i>Γιαννούλα Γιαννουλοπούλου</i>	<i>105</i>
Η μετάφραση ως μέσο διάχυσης γλωσσικής ιδεολογίας σε κείμενα μαζικής κουλτούρας: η περίπτωση του θεσσαλικού ιδιώματος στο διαδίκτυο. <i>Ευάγγελος Κουρδής</i>	<i>113</i>
Διδακτική αξιοποίηση του θεσσαλικού ιδιώματος <i>Κώστας Δ. Ντίνας & Ελένη Σωτηρίου</i>	<i>123</i>
Η θέση των διαλέκτων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: ένα παράδειγμα αξιοποίησης της ποντιακής. <i>Βασίλης Συμεωνίδης</i>	<i>132</i>
Γνώση και χρήση ψευδόφιλων λέξεων στην κυπριακή τάξη <i>Μαριάννα Κατσογιάννου & Νάντια Χατζοπούλου</i>	<i>142</i>

Δ. Κοινωνική ποικιλότητα και Νέα Ελληνική154

Ο νεανικός συντομευμένος λόγος ως κοινωνιογλωσσική ποικιλότητα: διερεύνηση της αναγνώρισης, χρήσης, λειτουργικότητάς του με χρήση του εργαλείου ΔΗΛΟΣΥ.

Ρούλα Κίτσιου & Γιώργος Ανδρουλάκης..... 154

Απεικονίσεις των κοινωνικών διαλέκτων στην τηλεοπτική σειρά Εργαζόμενη γυναίκα: πρόταση διδακτικής αξιοποίησης των κοινωνιολεκτών στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας.

Ελένη Γκαντιά & Ελένη Εξαρχοπούλου..... 168

Οι Έλληνες μετανάστες στη Σουηδία και ο γλωσσικός κώδικάς τους

Μάγδα Βίτσου & Πασχάλης Δήμου..... 183

Συγκλίσεις και αποκλίσεις στην κειμενογλωσσική συμπεριφορά αυτοχθόνων και αλλοδαπών μαθητών/τριών

Αργύρης Αρχάκης & Ανθίπη Δούκα..... 195

Η επίδραση της κοινωνικής θέσης στην κατανόηση καθημερινών γραπτών κειμένων σε μαθητές που βρίσκονται στο τέλος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης

Κωνσταντίνος Γκαρβελάς..... 212

Ε. Στιγμιότυπα από τις συνεδρίες 225

Πρόγραμμα συνεδρίου

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 7 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012

17:00-18:00 Προσέλευση – Εγγραφές

18:00-18:30	Χαιρετισμοί από εκπροσώπους των:	Περιφέρεια Θεσσαλίας
		Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
		Σύνδεσμος Φιλολόγων ν. Λάρισας
		Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Θεσσαλίας
		Κήρυξη της έναρξης του Συνεδρίου από το Δήμαρχο Τυρνάβου
Προεδρείο: Θ. Μπεχλιβάνης Ι. Κανδήλα	18:30-19:15	Προσκεκλημένη ομιλήτρια Διαλεκτικός πλούτος και πολιτιστική κληρονομιά. Αγγελική Ράλλη , καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πατρών
	19:15-19:30	Συζήτηση – Ερωτήσεις
	19:30-19:50	Οι νεοελληνικές διάλεκτοι στη γλωσσική διδασκαλία: δυνατότητες και προοπτικές. Ειρήνη Κορρέ , Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
	19:50-20:10	Το ιδιωματικό υπόβαθρο της Κοινής Νεοελληνικής. Νικόλαος Παντελίδης , Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, ΕΚΠΑ
	20:10-20:30	Είναι τα ιδιώματα των Βορείων Σποράδων θεσσαλικά ιδιώματα; Σταμάτης Μπέης , Ερευνητής, Ακαδημία Αθηνών ΚΕΝΔΙ, Ευγενία Μαγουλά, Επίκουρη Καθηγήτρια, ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ
	20:30-21:00	Συζήτηση – Ερωτήσεις

Σ Α Β Β Α Τ Ο 8 Δ Ε Κ Ε Μ Β Ρ Ι Ο Υ 2 0 1 2 (πρωινές συνεδρίες)		
Προεδρείο: Μ. Μακρή-Τσιλιπάκου Κ. Ντίνας	10:00-10:20	Η μετάφραση ως μέσο διάχυσης γλωσσικής ιδεολογίας αναφορικά με το θεσσαλικό ιδίωμα. Ευάγγελος Κουρδής , Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, ΑΠΘ
	10:20-10:40	Οι Έλληνες μετανάστες στη Σουηδία και ο γλωσσικός κώδικάς τους. Μάγδα Βίτσου , Νηπιαγωγός, Υποψήφια Διδάκτωρ Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Πασχάλης Δήμου , Δάσκαλος – Διευθυντής 3ου Δ. Σχ. Βόλου, Υποψήφιος Διδάκτωρ ΠΤΔΕ, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
	10:40-11:00	Ο νεανικός συντομευμένος λόγος ως κοινωνική ποικιλότητα: αναγνώριση, χρήση, λειτουργικότητα. Ρούλα Κίτσιου , Υποψήφια Διδάκτωρ ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Γιώργος Ανδρουλάκης , Αναπληρωτής Καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
	11:00-11:30	Συζήτηση – Ερωτήσεις
	11:30-12:00	Διάλειμμα - καφές
Προεδρείο: Γ. Ανδρέου Ν. Μήτσης	12:00-12:45	Προσκεκλημένη ομιλήτρια Διαστάσεις κοινωνικής ποικιλότητας: κοινότητα και άτομο. Μαριάνθη Μακρή-Τσιλιπάκου – καθηγήτρια Α.Π.Θ.
	12:45-13:00	Συζήτηση – Ερωτήσεις
	13:00-13:20	Γλωσσική/σημειωτική ποικιλότητα και πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού των μαθητών. Δημήτρης Κουτσογιάννης , Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, Α.Π.Θ. Περικλής Πολίτης , Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Δημοσιογραφίας και Μ.Μ.Ε., ΑΠΘ
	13:20-13:40	Γλωσσική ποικιλότητα σε δύο είδη γραπτών κειμένων εφήβων μαθητών Γυμνασίου και Λυκείου. Γεωργία Ανδρέου , Καθηγήτρια ΠΤΕΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Μαρία Λιάκου , Υποψήφια διδάκτωρ ΠΤΕΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
	13:40-14:00	Συζήτηση – Ερωτήσεις
14:00-16:30		Μεσημεριανό διάλειμμα

Σ Α Β Β Α Τ Ο 8 Δ Ε Κ Ε Μ Β Ρ Ι Ο Υ 2 0 1 2
(απογευματινές συνεδρίες)

Προεδρείο: Δ. Παπαζαχαρίου Α. Ράλλη	16:30-16:50	Διαλεκτική συρρίκνωση και κοινωνιογλωσσικές παράμετροι: Η περίπτωση του ιδιώματος των Βεντζίων Γρεβενών. Νικόλαος Ντάγκας , Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Εσπερινό Γυμνάσιο Πολυγύρου
	16:50-17:10	Η σχέση κοινωνικών παραγόντων και φωνητικής πραγμάτωσης των φθόγγων: Ο σχεδιασμός μιας έρευνας. Θεοφανώ Χρίστου , Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων - Εργαστηριακή Συνεργάτιδα, ΤΕΙ Ηπείρου
	17:10-17:30	Η μορφολογική ποικιλότητα στα σχολικά εγχειρίδια της Γραμματικής. Γιαννούλα Γιαννουλοπούλου , Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, ΕΚΠΑ
	17:30-18:00	Συζήτηση – Ερωτήσεις
18:00-18:30		Διάλειμμα - καφές
Προεδρείο: Α. Αρχάκης Μ. Κακριδή- Ferrari	18:30-18:50	Συγκλίσεις και αποκλίσεις στην κειμενογλωσσική συμπεριφορά αυτοχθόνων και αλλοδαπών μαθητών/τριών. Αργύρης Αρχάκης , Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών, Ανθίπη Δούκα , Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών
	18:50-19:10	Απεικονίσεις των κοινωνικών διαλέκτων στην τηλεοπτική σειρά Εργαζόμενη γυναίκα: Πρόταση διδακτικής αξιοποίησης των κοινωνιολέκτων στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας. Ελένη Γκαντιά , Φιλολόγος - Νηπιαγωγός, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Παιδαγ. Τμ. Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτ. Μακεδονίας, Ελένη Εξαρχοπούλου , Φιλολόγος, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Παιδαγ. Τμ. Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτ. Μακεδονίας
	19:10-19:30	Η επίδραση της κοινωνικής θέσης στην κατανόηση καθημερινών γραπτών κείμενων σε μαθητές που βρίσκονται στο τέλος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Κώστας Γκαρραβέλας , Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, επιστημονικός συνεργάτης ΤΕΙ Ηπείρου
	19:30-20:00	Συζήτηση – Ερωτήσεις

ΚΥΡΙΑΚΗ 9 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012		
Προεδρείο: Α. Μάτος Ρ. Βερέμη	10:00-10:20	Η θέση των διαλέκτων στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ένα παράδειγμα αξιοποίησης της ποντιακής. Βασίλης Συμεωνίδης , Φιλολόγος 3ο Γενικό Λύκειο Δράμας
	10:20-10:50	Γλωσσική ποικιλία και γραμματική διδασκαλία: Απόπειρα καθορισμού των όρων και των ορίων για τη σύνταξη μιας σύγχρονης γραμματικής επικοινωνιακού τύπου. Ναπολέον Μήτσης , Καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Μαρία Παραδιά , Σχολική Σύμβουλος Δ.Ε.
	10:50-11:10	Διδακτική αξιοποίηση του θεσσαλικού ιδιώματος. Κώστας Δ. Ντίνας , Καθηγητής, Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Ελένη Σωτηρίου , Υποψήφια Διδάκτωρ ΠΤΝ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
	11:10-11:30	Συζήτηση – Ερωτήσεις
11:30-12:00	Τιμητική Βράβευση Γεωργίου Καλακαλά Γλύπτης, Καθηγητής ΑΣΚΤ	
12:00-12:15	Διάλειμμα - καφές	
Προεδρείο: Σ. Νταβαρούκα Δ. Χαλούλης	12:15-12:35	Ψευδόφιλες λέξεις μεταξύ της κοινής νέας ελληνικής γλώσσας και της κατωιταλικής διαλέκτου στα σχολικά εγχειρίδια της Κάτω Ιταλίας. Δημήτριος Σταφίδας , Δάσκαλος, Πανεπιστήμιο Innsbruck, Θεοδώρα Αραμπατζή, Δασκάλα, Διεθνής Βιβλιοθήκη
	12:35-12:55	Έρευνα 20 ψευδόφιλων λέξεων μεταξύ κοινής νέας ελληνικής και κυπριακής στο γυμνάσιο. Μαριάννα Κατσογιάννου , Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Κύπρου, Νάντια Χατζοπούλου , Υποψήφια Διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Κύπρου
	12:55-13:15	Συζήτηση – Ερωτήσεις
13:15-14:00	Λήξη – Απολογισμός Μ. Κακριδή Δ. Παπαζαχαρίου, Γ. Ανδρουλάκης Α. Μάτος	

Διδακτική αξιοποίηση του Θεσσαλικού ιδιώματος

Κώστας Δ. Ντίνας
Καθηγητής Γλωσσολογίας, Ελληνικής Γλώσσας και Διδακτικής της,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
kdinas@uowm.gr

Ελένη Σωτηρίου
Φιλόλογος
Ldo.lena@gmail.com

Περίληψη

Η αναγνώριση της σημασίας της γλωσσικής ποικιλότητας είναι θεμελιώδης για την εκπαιδευτική διαδικασία, αφού εξυπηρετεί παιδαγωγικούς, κοινωνικούς και γλωσσικούς στόχους, τάση που αποτυπώνεται και στο Νέο Πρόγραμμα Γλωσσικής Διδασκαλίας για την Α' Λυκείου, όπου ανάμεσα στους άλλους στόχους περιλαμβάνονται και γνωστικοί, αξιακοί και γλωσσικοί στόχοι που αφορούν τη διδασκαλία της γλωσσικής πολυμορφίας. Με την παρούσα εργασία προτείνεται ένα σχέδιο διδασκαλίας κατάλληλο να επιτύχει τους στόχους που θέτει το νέο αυτό Πρόγραμμα Σπουδών. Το σχέδιο έχει τη μορφή ερευνητικής εργασίας (project). Προτείνεται να διδαχθεί είτε ως μέρος της διδασκαλίας του Γλωσσικού μαθήματος στην Α' Λυκείου, ενταγμένο στην ενότητα «Γλώσσα, γλωσσική ποικιλότητα και γλωσσική αλλαγή», είτε ως ανεξάρτητη ερευνητική εργασία στο αντίστοιχο μάθημα. Η έρευνα και καταγραφή του Θεσσαλικού ιδιώματος, η κατανόηση της αξίας των ιδιωμάτων και του μηχανισμού διαφοροποίησης και αξιολόγησης των γλωσσικών ποικιλιών, η αυτενέργεια και η συνεργασία των μαθητών, η δημιουργικότητα και η διάδοση των αποτελεσμάτων της εργασίας τους είναι οι στόχοι που επιδιώκεται να επιτύχουν οι μαθητές.

Λέξεις – κλειδιά:

διδασκαλία, διδακτικό σχέδιο, γλωσσική ποικιλία, Θεσσαλικό ιδίωμα, Θεσσαλική διάλεκτος

Abstract

The recognition of the importance of the linguistic variety is fundamental to the educational process, since it serves pedagogical, social and linguistic objectives; this is a tendency that is also being depicted in the New Curriculum of Greek Language teaching for 1st class of Lyceum. Among other cognitive, linguistic and value objectives are included, related to teaching linguistic variation. In the present paper, a new teaching plan suitable for achieving this New Curriculum's aims is being proposed. The teaching plan takes the form of a research project, integrated in the school program. It could be taught either as part of Greek Language's teaching in the 1st class, incorporated in the unit "Language, linguistic diversity and linguistic change", either as an independent assignment in the equivalent subject. The research and recording of Thessalia's idiom, the understanding of idioms' value and of the differentiation and evaluation mechanism of linguistic varieties, the autonomy and collaboration among learners, the creativity and diffusion of their project's results constitute the objectives that learners are meant to accomplish.

Keywords:

teaching, lesson plan, language variation, Thessalia's idiom, Thessalia's dialect

Εισαγωγή

Οι νέες συνθήκες που διαμορφώνονται στην εποχή μας παγκοσμίως επιβάλλουν αλλαγές στην κοινωνία, στην επικοινωνία και στις αντιλήψεις των ανθρώπων, οι οποίες μας υποχρεώνουν να ξαναδούμε με νέα αντίληψη ζητήματα που μας απασχολούν από παλιά. Στη νέα αυτή εποχή ενθαρρύνεται πλέον η πολυμορφία, ο πολυπολιτισμός και η πολυγλωσσία κι αυτό σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης –όσο και να ηχεί παράξενα. Κάτω από τη νέα αυτή πραγματικότητα αναπτύχθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες τα κινήματα του γραμματισμού (literacy), των πολυγραμματισμών (multiliteracies) και του κριτικού γραμματισμού (critical literacy), τα οποία επαναφέρουν έντονα το θέμα της γλωσσικής πολυμορφίας και της διδακτικής της αξιοποίησης (Ντίνας και Ζαρκογιάννη, 2009, 101). Έτσι, θεωρείται σημαντικό οι μαθητές να είναι σε θέση να διαχειρίζονται τη γλωσσική ποικιλότητα, καθώς η ικανότητα αυτή τους παρέχει περισσότερες ευκαιρίες να γίνουν πολίτες του κόσμου, όπου η ετερότητα είναι ο κανόνας.

Στο πλαίσιο αυτό διαμορφώνεται και στη χώρα μας ένα νέο τοπίο στον χώρο της εκπαίδευσης με την εκπόνηση και εφαρμογή (πιλοτική ακόμα για το Γυμνάσιο) ενός νέου προγράμματος σπουδών στηριγμένου στις γλωσσοπαιδαγωγικές αρχές του κριτικού γραμματισμού. Το πρόγραμμα αυτό θέτει ως κύριο σκοπό της διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος την απόκτηση γλωσσικής επάρκειας και δεξιοτήτων γραμματισμού τέτοιων, που να δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές και τις μαθήτριες να κινούνται με άνεση στο σχολικό τους περιβάλλον, αλλά παράλληλα να ανταποκρίνονται με κριτικά αντανάκλαστικά στις διαρκώς μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες (ΦΕΚ 1562/τ. Β'/27-6-2011, 21052). Δημιουργείται, λοιπόν, η ανάγκη στην καθημερινή διδακτική πράξη οι δάσκαλοι της γλώσσας να δημιουργούν τέτοιες συνθήκες μάθησης, ώστε να επιτυγχάνονται οι στόχοι αυτοί.

Στην εργασία αυτή επιχειρούμε να προτείνουμε και να στηρίξουμε θεωρητικά τη διδακτική αξιοποίηση της γλωσσικής ποικιλότητας, εν προκειμένω μιας γεωγραφικής ποικιλίας. Απώτερος στόχος μας είναι η πρόταση αυτή να διευκολύνει τον σχεδιασμό και την υλοποίηση σχεδίων εργασίας τα οποία θα αναδεικνύουν τη σημασία της ένταξης της ποικιλίας και ετερότητας στη σχολική διαδικασία και στη γλωσσική διδασκαλία ειδικότερα, που αποτελεί έναν από τους στόχους του νέου προγράμματος για την Α' τάξη Λυκείου, στην οποία προτείνουμε την εφαρμογή του σχεδίου αυτού διδασκαλίας.

Θεωρητικό πλαίσιο

Η γλωσσική ποικιλότητα

Η ποικιλότητα είναι χαρακτηριστικό όλων των γλωσσών, αφού ο από παλιά διατυπούμενος ισχυρισμός περί γλωσσικής ομοιογένειας είναι ένας καλοστημένος μύθος (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, 12). Όλες οι γλώσσες είναι συστήματα πλούσια και περίπλοκα, καθώς περιέχουν διάφορες ποικιλίες, κώδικες, ιδιώματα και ύφη (Δραγώνα και συν., 2001, 122).

Όπως όλες οι γλώσσες, έτσι και η ελληνική αποτελείται από ποικιλίες, που διαφέρουν μεταξύ τους στη μορφολογία, στη σύνταξη, στο λεξιλόγιο και στη φωνολογία (Δραγώνα και

συν., 2001, 122, Δελβερούδη, 2001β, Holmes, 1992, 6). Αυτές οι διαφορές οφείλονται σε ποικίλους παράγοντες, ενδογλωσσικούς και εξωγλωσσικούς (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, 12), με αποτέλεσμα να δημιουργούνται γλωσσικές ποικιλίες, είτε γεωγραφικές είτε κοινωνικές (Δελβερούδη, 2001β) είτε περιστάσεων επικοινωνίας. Οι γεωγραφικές ποικιλίες, για τις οποίες χρησιμοποιούνται οι όροι «διάλεκτος» και «(τοπικό) γλωσσικό ιδίωμα», δημιουργούνται εξαιτίας της γεωγραφικής απόστασης ή της γεωφυσικής απομόνωσης (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, 13). Σήμερα είναι περιορισμένη η έκταση και επίδρασή τους και λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης, που διευκολύνει την επικοινωνία και τις συγκοινωνίες, και λόγω της επίσημης γλώσσας, που επιβάλλεται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και την υποχρεωτική εκπαίδευση (Δελβερούδη, 2001α). Παρ'όλα αυτά η ελληνική γλώσσα και σήμερα αποτελείται από ένα πλήθος γεωγραφικών ποικιλιών με περισσότερες ή λιγότερες διαφορές μεταξύ τους.

Στάσεις απέναντι στη γλωσσική ποικιλότητα

Οι γλώσσες, λοιπόν, χαρακτηρίζονται από ποικιλομορφία. Παρόλο που η γλωσσολογία υποστηρίζει ότι όλες οι γλωσσικές ποικιλίες είναι το ίδιο αξιόλογες και σωστές -αφού «σωστό» θεωρείται αυτό που επιλέγει μια γλωσσική κοινότητα (Δραγώνα και συν., 2001, 122)- και πως η ποικιλομορφία αυτή είναι λειτουργική, επειδή επιτρέπει στους χρήστες να δημιουργούν κάθε φορά διαφορετικό νόημα, ώστε να εξυπηρετούνται κάθε φορά διαφορετικές επικοινωνιακές ανάγκες (Δραγώνα και συν., 2001, 122), συχνά οι γλωσσικές ποικιλίες υποτιμώνται και περιορίζονται. Αντ'αυτών κατασκευάζεται και επιβάλλεται στους επίσημους θεσμούς με τη βοήθεια της εκπαίδευσης και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης μία μόνο από τις ποικιλίες, η οποία τυποποιείται και αναδεικνύεται σε «πρότυπη» ή «επίσημη» γλώσσα και κυριαρχεί απέναντι στις άλλες, καθώς κωδικοποιείται με τη συγγραφή γραμματικής, συντακτικού και λεξικών (Δραγώνα και συν., 2001, 121). Η πρόκριση μιας ποικιλίας οφείλεται όχι στη μεγαλύτερη αξία της αλλά επειδή επιλέγεται από το ηγεμονικό θεσμικό πλαίσιο, για να εξυπηρετήσει πολιτικές σκοπιμότητες, όπως τη δημιουργία ενιαίας εθνικής ταυτότητας, και να περιορίσει τον κίνδυνο της διαφοροποίησης στο εσωτερικό ενός κράτους (Ντίνας και Ζαρκογιάννη, 2009, 15). Η Ελλάδα δεν αποτέλεσε εξαίρεση στον κανόνα αυτόν με την υιοθέτηση μιας «Κοινής Νεοελληνικής» και με ταυτόχρονο αποκλεισμό και περιθωριοποίηση όλων των άλλων διαλέκτων και ιδιωμάτων (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, 25).

Η υποτίμηση αυτή απέναντι στη γλωσσική ποικιλότητα επιβαλλόταν, ως πρόσφατα τουλάχιστον, μέσω της εκπαίδευσης. Οι εκπαιδευτικοί πίεζαν τους μαθητές να συμμορφωθούν προς την πρότυπη ποικιλία και να πειστούν πως η δική τους γλώσσα είναι κατώτερη ή φθαρμένη (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, 19-20). Η τακτική αυτή οδηγούσε σε κοινωνικές διακρίσεις κι αυτές με τη σειρά τους σε ταξικές και εθνικές ανισότητες, με συχνά πολύ θλιβερά αποτελέσματα: από ψυχολογική άποψη δημιουργεί προβλήματα ταυτότητας στους μαθητές, που μέσω της γλώσσας εντάσσονται σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες· από κοινωνική άποψη προκαλεί κοινωνικές ανισότητες και συγκρούσεις λόγω της υποτίμησης των διαφορετικών μαθητών· από πρακτική, τέλος, άποψη η προσπάθεια είναι άσκοπη, καθώς τα παιδιά μεγάλωνοντας μαθαίνουν και υιοθετούν ποικίλους κώδικες (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, 20).

Από την άλλη πλευρά, η επαφή των μαθητών με τη γλωσσική ποικιλότητα προσφέρει μια σειρά από πλεονεκτήματα: επειδή τα τοπικά γλωσσικά ιδιώματα διασώζουν αισθητικά και εκφραστικά αριστουργήματα, εμπλουτίζουν τη γλώσσα και το λεξιλόγιο των χρηστών (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, 35). Παράλληλα, επιτρέπουν στους μαθητές να γνωρίσουν διάφορες πλευρές της κοινωνικής και πολιτιστικής δομής και διάρθρωσης των τοπικών κοινωνιών σε μια δεδομένη χρονική περίοδο και ακόμα να έρθουν σε επαφή με τη διαχρονική εξέλιξη της γλώσσας και να κατανοήσουν καλύτερα τους κανόνες και τις λειτουργίες της (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, 34). Ταυτόχρονα αυξάνεται η μεταγλωσσική ικανότητα των μαθητών και ενισχύεται το γλωσσικό τους αυτοσυναισθημα (Ντίνας και Ζαρκογιάννη, 2009, 101-103). Συνακολούθως, οι μαθητές που έχουν αποκτήσει με τον τρόπο αυτό πολιτιστικές, κοινωνικές και γλωσσικές γνώσεις αλλά και μεταγλωσσικές ικανότητες μπορούν να είναι περισσότερο ανεκτικοί και απέναντι στις διαφορετικές γλώσσες και απέναντι στους διαφορετικούς μαθητές -ένα ζήτημα κρίσιμο για τις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, 17).

Σήμερα η δημιουργία όλο και περισσότερων πολυπολιτισμικών κοινοτήτων και η ανάπτυξη της κινητικότητας των πληθυσμών δημιούργησε την ανάγκη για ανεκτικότητα απέναντι στους διαφορετικούς πολιτισμούς και τις διαφορετικές γλώσσες και διαμόρφωσε την τάση για διατήρηση της πολυμορφίας και αναγνώριση του δικαιώματος στη διαφορά - άρα και της γλωσσικής πολυμορφίας (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, 17). Η αλλαγή αυτή αντικατοπτρίζεται στο εντεινόμενο ενδιαφέρον για τις αποκαλούμενες πλέον «απειλούμενες», «λιγότερο διαδεδομένες», «λιγότερο ομιλούμενες», κ.τ.λ., γλώσσες, (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, 17), που έρχεται να αντικαταστήσει απόψεις που έχουν την αφετηρία τους στον 19ο αιώνα και προωθούσαν στα εθνικά κράτη τη μονογλωσσία ως – υποτιθέμενη- μοναδική αξία για τον ορισμό και την προστασία της εθνικής ταυτότητας (Χριστίδης, 2001).

Το θεσσαλικό ιδίωμα και η συνεισφορά του Αχιλλέα Τζάρτζανου

Η ανάδυση, όπως προείπαμε, των εθνικών κρατών τον 19ο αιώνα επέβαλε την πολιτισμική - και κατά συνέπεια γλωσσική- ομοιογένεια, προκειμένου να εξασφαλιστεί η σταθερότητα του κάθε κράτους (Χριστίδης, 2001). Στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος αυτό είχε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, καθώς επικράτησε η αντίληψη ότι η αναβίωση και διάδοση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας θα αποστόμωνε όλους εκείνους που αμφισβητούσαν την ελληνικότητα των Νεοελλήνων (Χριστίδης, 2001). Έτσι, οι διάλεκτοι και τα τοπικά γλωσσικά ιδιώματα υποτιμήθηκαν. Προς το τέλος όμως του 19ου αιώνα, στο πλαίσιο ανάπτυξης νέων επιστημονικών προσεγγίσεων, όπως της λαογραφίας, αυξήθηκε το ενδιαφέρον για τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις του απλού λαού -άρα και για τη λαϊκή γλώσσα. Σ' αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να δούμε μελέτες εκείνης της περιόδου -όπως του Ευάγγελου Μπουντώνα για το Βελβεντό (1895)- και μεταγενέστερες, όπως το σημαντικό έργο του Αχιλλέα Τζάρτζανου «Περί της συγχρόνου θεσσαλικής διαλέκτου». Με το έργο του αυτό ο Τζάρτζανος -παρότι ο ίδιος ασχολούνταν με την τυποποίηση της νεοελληνικής κοινής με το αξεπέραστο ακόμα έργο του «Νεοελληνική Σύνταξις»- αποδεικνύει έμπρακτα το ενδιαφέρον του και την αξία που απέδιδε στις ντοπιολαλιές, οι οποίες τροφοδοτούν διαρκώς με γλωσσικούς θησαυρούς την εθνική μας γλώσσα (Τσολάκης, 2008, 44). Έδινε με άλλα λόγια αποστομωτική

απάντηση στους γλωσσαμύντορες της εποχής του, οποίοι θεωρούσαν χυδαία και άνευ σημασίας τη γλώσσα του λαού.

Το έργο αυτό του Αχιλλέα Τζάρτζανου για το θεσσαλικό ιδίωμα μπορεί να αποτελέσει την «τράπεζα πληροφοριών» από όπου θα αντλήσει το υλικό του ο εκπαιδευτικός που θα δοκιμάσει να εφαρμόσει τη διδακτική πρόταση που θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια.

Η διδακτική πρόταση

Σύμφωνα με το νέο Πρόγραμμα Σπουδών Γλωσσικής Διδασκαλίας για την Α' Λυκείου, βασικός σκοπός του μαθήματος Νεοελληνική Γλώσσα είναι η ενδυνάμωση του γλωσσικού γραμματισμού των μαθητών προς μια κατεύθυνση περισσότερο κοινωνιοκεντρική και λιγότερο γλωσσοκεντρική, ώστε ως μελλοντικοί πολίτες να είναι σε θέση να ανταποκρίνονται στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες με κριτικά αντανακλαστικά (Φ.Ε.Κ. 1562/τ.Β'/27-6-2011, 21052).

Αξιοποιώντας αυτά τα δεδομένα και τη δυνατότητα που προσφέρει το νέο Πρόγραμμα Σπουδών στον εκπαιδευτικό να επιλέγει το υλικό του, προκειμένου να επιδιώξει την υλοποίηση των στόχων που θέτει το πρόγραμμα, προτείνουμε ένα σχέδιο διδασκαλίας με τη μορφή ερευνητικής εργασίας (project). Το θέμα του διδακτικού σεναρίου, το οποίο μπορεί να ενταχθεί στη θεματική ενότητα, «Γλώσσα, γλωσσική ποικιλότητα και γλωσσική αλλαγή» είναι: «*Το θεσσαλικό ιδίωμα: τα χαρακτηριστικά του, οι αντιλήψεις γι' αυτό και οι δυνατότητες αξιοποίησής του*» και προτείνεται να έχει διάρκεια 8-10 διδακτικά δίωρα. Ο κάθε καθηγητής, ανάλογα με τη δυναμική του κάθε τμήματος, είναι ελεύθερος να τροποποιήσει το σενάριο, να επιλέξει τις δραστηριότητες που ταιριάζουν στους μαθητές του, τα ενδιαφέροντά τους και τις δυνατότητές τους και να μειώσει ή να αυξήσει τον αριθμό των ωρών.

Στόχοι της διδασκαλίας

Με την εφαρμογή αυτού του σεναρίου¹

α) ως προς τις γνώσεις για τον κόσμο, τις αξίες και τις στάσεις, οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να κατανοήσουν ότι όλες οι γλώσσες είναι ισότιμες και όλες οι γλωσσικές ποικιλίες είναι γλωσσικά συστήματα που εξυπηρετούν συγκεκριμένες ανάγκες.
- Να κατανοήσουν ότι η γλωσσική διαφοροποίηση συναρτάται με γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτισμικά, κ.τ.λ. δεδομένα.
- Να κατανοήσουν ότι για διάφορους λόγους (κοινωνικούς, πολιτικούς κ.τ.λ.) κάποιες γλωσσικές ποικιλίες χρωματίζονται θετικά και κάποιες αρνητικά κατά τη χρήση.
- Να αρθρουν οι γλωσσικές προκαταλήψεις των μαθητών, να ενισχυθεί η αυτοεκτίμησή τους όσον αφορά τη γλώσσα τους και να καλλιεργηθεί η ανεκτικότητα τους απέναντι στη γλωσσική διαφοροποίηση.

β) ως προς την καλλιέργεια των γραμματισμών και των δεξιοτήτων, οι μαθητές αναμένεται:

¹ Οι στόχοι αυτοί ακολουθούν τον Νέο Πρόγραμμα Σπουδών Γλωσσικής Διδασκαλίας για την Α' Λυκείου (Φ.Ε.Κ. 1562/τ.Β'/27-6-2011, 21059-21060)

- Να καλλιεργήσουν τον προφορικό/ καθημερινό τους λόγο μέσα από την αφήγηση περιστατικών και την περιγραφή διαλέκτων.
- Να διαπιστώσουν τους τρόπους αξιοποίησης των διαλέκτων στον διαφημιστικό λόγο και να είναι σε θέση να τους αξιολογούν και να τους κατανοούν.
- Να εξοικειωθούν με τις επιστημονικές προσεγγίσεις σε σχέση με τη γλωσσική ποικιλότητα και τη γλωσσική αλλαγή.
- Να εξοικειωθούν με την παραγωγή προφορικού, γραπτού και πολυτροπικού λόγου μέσα από δραστηριότητες που θα αφορούν την περιγραφή διαλέκτων, την ανάπτυξη σχετικής επιχειρηματολογίας, την κριτική του διαφημιστικού λόγου, τη γραπτή επιχειρηματολογία αλλά και την προφορική ενώπιον ακροατηρίου και την ερευνητική εργασία για τη γλωσσική ποικιλότητα.
- Να είναι σε θέση να αναζητούν υλικό στο διαδίκτυο, να αξιολογούν την αξιοπιστία των πηγών, να αναλύουν, να κατανοούν και να συνθέτουν πολυτροπικά κείμενα με αξιοποίηση της γλωσσικής ποικιλότητας.
- Να χρησιμοποιούν, να αξιολογούν, να διορθώνουν και να δημιουργούν διαδικτυακά λεξικά που αναφέρονται στο λεξιλόγιο γεωγραφικών ποικιλιών.

γ) ως προς τις γνώσεις για τη γλώσσα, επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να γνωρίσουν τα είδη της γλωσσικής ποικιλότητας.
- Να κατανοήσουν το περιεχόμενο και τις διαφορές των εννοιών γλώσσα, διάλεκτος και ιδίωμα.
- Να κατανοήσουν τον ρόλο του γλωσσικού συστήματος στη γλωσσική διαφοροποίηση, δηλαδή τον ρόλο της προφοράς, των γραμματικοσυντακτικών φαινομένων και του λεξιλογίου.
- Να αναγνωρίζουν τα κείμενα που αξιοποιούν συνειδητά και για συγκεκριμένους λόγους τη γλωσσική ποικιλότητα.

Για την επίτευξη των πιο πάνω στόχων προτείνεται να οργανωθεί η διδασκαλία με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο, ώστε, κάθε ομάδα μαθητών να αναλάβει την υλοποίηση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων. Είναι χρήσιμο οι εκπαιδευτικοί να οργανώσουν τις αρμοδιότητες των μαθητών και στο εσωτερικό των ομάδων, ώστε αυτές να λειτουργούν περισσότερο αποδοτικά και αποτελεσματικά.

Η διδασκαλία μπορεί να οργανωθεί σε 4 φάσεις.

1η φάση: Αφόρμηση.

Το σχέδιο διδασκαλίας μπορεί να ξεκινήσει με αφορμή κείμενα όπου χρησιμοποιείται ιδιοματικός λόγος. Τέτοια μπορεί να είναι: διαφημίσεις, όπως ο «Κίτσος με την Τασούλα», θεατρικά έργα, όπως η «Βαβυλωνία», ή κάποια τηλεοπτική σειρά που χρησιμοποιεί ως ήρωες ομιλητές ενός γεωγραφικού ιδιώματος. Οι μαθητές αναλύουν τις διαφημίσεις και συζητούν τους σκοπούς που εξυπηρετεί η χρήση των διαλεκτόφωνων ηρώων. Στη συνέχεια διαβάζουν άρθρα σχετικά με τις αντιλήψεις που υπάρχουν στην κοινωνία για τις διαλέκτους και τα ιδιώματα και συζητούν γι' αυτές. Παράλληλα, συζητούν για τις αντιλήψεις που έχουν οι ίδιοι για τις γεωγραφικές διαλέκτους και τα ιδιώματα.

Για να προχωρήσουμε στην επόμενη φάση, θέτουμε στους μαθητές το ερώτημα: «Πόσο καλά γνωρίζουμε το τοπικό μας ιδίωμα, ώστε να μπορούμε με ασφάλεια να εκφέρουμε

απόψεις και να κρίνουμε τις απόψεις των άλλων γι' αυτό;». Για την επίλυσή του προκύπτει η ανάγκη να το γνωρίσουμε καλύτερα.

2^η φάση: Οι μαθητές γνωρίζουν καλύτερα το τοπικό ιδίωμα (το οποίο είναι η μητρική γλώσσα για τους περισσότερους μαθητές).

Οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες αναλαμβάνουν να συγκεντρώσουν λαογραφικό και γλωσσικό υλικό στο θεσσαλικό ιδίωμα. Αναζητούν σε βιβλιοθήκες και στο διαδίκτυο συλλογές λαογραφικού υλικού σχετικού με τη Θεσσαλία, επιστημονικά κείμενα, όπως οι εργασίες του Τζάρτζανου: «*Περί της συγχρόνου θεσσαλικής διαλέκτου*» ή «*Τα λαογραφικά του Τυρνάβου*», και αναζητούν λογοτεχνικά κείμενα που χρησιμοποιούν το θεσσαλικό ιδίωμα, όπως μυθιστορήματα του Καραγάτση ή άλλων συγγραφέων. Επίσης, ηχογραφούν αφηγήσεις και συζητήσεις οικείων ή φιλικών προσώπων που μιλούν το θεσσαλικό ιδίωμα. Τους προτρέπουμε να προβληματιστούν γιατί συγγραφείς, όπως ο Καραγάτσης ή ο Παπαδιαμάντης, επιλέγουν να εντάξουν στο έργο τους τις ντοπιολαλιές τους.

Συγκεντρώνουν το υλικό τους και καταγράφουν τα χαρακτηριστικά του, ως προς τη μορφολογία, τη σύνταξη, το λεξιλόγιο, τις επιρροές από άλλες γλώσσες, τις διαφορές τους από τόπο σε τόπο μέσα στη Θεσσαλία. Συντάσσουν καταλόγους με λέξεις, παίζουν παιχνίδια, όπως «Ζώα, φυτά, πράγματα», και ολοκληρώνουν την προσπάθεια καταγραφής και κατανόησης του θεσσαλικού ιδιώματος με τη δημιουργία ενός λεξικού του θεσσαλικού ιδιώματος.

Από τη συζήτηση και την έρευνα διαπιστώνουν ότι υπάρχουν πολλά τέτοια ιδιώματα ανά τη χώρα και ίσως τους δημιουργηθεί το ενδιαφέρον να αναζητήσουν ομοιότητες και διαφορές με αυτά. Έτσι, χρησιμοποιώντας βιβλία ή επιστημονικές εργασίες που τα καταγράφουν και τα περιγράφουν ή και ιστοσελίδες, όπου μπορούν να βρουν και να αντλήσουν άφθονο τέτοιο υλικό, συγκρίνουν το θεσσαλικό ιδίωμα με άλλα ιδιώματα.. Συζητούν στην τάξη τους παράγοντες που διαφοροποιούν την ίδια γλώσσα και συζητούν για τη σημασία αλλά και τα ενδεχόμενα προβλήματα που έχει η ύπαρξη γλωσσικής ποικιλότητας στην ίδια γλώσσα. Έτσι περνάμε στην τρίτη φάση του σχεδίου εργασίας.

3^η φάση: Οι μαθητές αναζητούν και εξηγούν τις αντιλήψεις για τη γλωσσική διαφοροποίηση.

Οι μαθητές με αφορμή τη συζήτηση για τις αντιλήψεις για τη γλώσσα, που είναι κρυμμένες κάτω από τη χρήση ή την αποφυγή χρήσης τοπικών ιδιωμάτων, αλλά και την εμπειρία που έχει αποκτηθεί από την ως τώρα προσωπική τους έρευνα αναζητούν βιβλία, άρθρα σε περιοδικά, σε εφημερίδες και στο διαδίκτυο καθώς και αναφορές στα τοπικά ιδιώματα σε ταινίες, τηλεοπτικές σειρές και διαφημίσεις. Διερευνούν τις αντιλήψεις που εκφράζονται ή αφήνεται να εννοηθούν σε αυτά και συζητούν τους λόγους που οδηγούν στη θετική ή αρνητική αξιολόγηση των διαλέκτων και των ιδιωμάτων. Επίσης μπορούν να διερευνήσουν και τις δικές τους αντιλήψεις ή των συμμαθητών και της μικρής τοπικής τους κοινωνίας για τα ιδιώματα καθώς και τους παράγοντες που τις δημιουργούν ή τις επηρεάζουν. Τέλος, συζητούν τους λόγους που ενθαρρύνουν τη γλωσσική ομοιογένεια, τις συνέπειες που έχει και τον βαθμό στον οποίο μπορεί στην πραγματικότητα να επιτευχθεί.

Για να οδηγηθούν οι μαθητές στην 4^η και τελευταία φάση, θέτουμε το ερώτημα: «*Η υποτίμηση της γλωσσικής ποικιλότητας δημιουργεί προβλήματα. Με ποιον τρόπο θα μπορούσαμε να αλλάξουμε τις αντιλήψεις των ανθρώπων σχετικά με αυτήν;*»

4^η φάση: Οι μαθητές πραγματοποιούν εκστρατεία για τη διατήρηση και διάδοση του θεσσαλικού ιδιώματος.

Με βάση το λεξικό ή τους καταλόγους των λέξεων που οι μαθητές συνέταξαν στη δεύτερη φάση δημιουργούν ένα ηλεκτρονικό λεξικό και το αναρτούν στο Διαδίκτυο ή διορθώνουν λάθη και παραλείψεις σε λεξικά που ήδη βρίσκονται αναρτημένα στο Διαδίκτυο. Στη συνέχεια, καλούνται να προεκτείνουν δημιουργικά τις γνώσεις και τις εμπειρίες που απέκτησαν κατά τη διάρκεια της ερευνητικής εργασίας και να συγγράψουν ένα ή περισσότερα διαλεκτικά κείμενα.

Επίσης μπορούν να δημοσιοποιήσουν το συγκεντρωμένο λαογραφικό υλικό στην ιστοσελίδα του σχολείου τους. Χρήσιμο θα ήταν να δημοσιοποιήσουν τα αποτελέσματα της εργασίας τους με άρθρα σε τοπικές ή πανελλαδικής κυκλοφορίας εφημερίδες ή στη σχολική ιστοσελίδα ή σε ιστοσελίδα που θα δημιουργηθεί για τον σκοπό της άρσης των προκαταλήψεων απέναντι στη γλωσσική ποικιλότητα. Μπορούν για τον σκοπό αυτόν να συνεργαστούν με μαθητές άλλων περιοχών που είναι χρήστες διαφορετικού ιδιώματος ή διαλέκτου. Με τα άρθρα τους θα γράφουν τις απόψεις τους για τη γλωσσική ποικιλότητα, για την αξία των ιδιωμάτων και θα ανασκευάζουν επιχειρήματα κινδυνολόγων και γλωσσαμυντόρων.

Και οι διοργανωτές των «Τζαρτζανείων» θα μπορούσαν να ενισχύσουν την προσπάθεια των παιδιών για τη διατήρηση και διάδοση του θεσσαλικού ιδιώματος και την άρση των γλωσσικών προκαταλήψεων. Θα μπορούσαν να εντάξουν ως υποενότητα στα επόμενα συνέδρια εργασίες μαθητών στις οποίες θα παρουσιάζουν τα σημαντικά σημεία της προσπάθειάς τους καθώς και τα έργα τους σχετικά με τη γλωσσική ποικιλότητα και ειδικότερα με το θεσσαλικό ιδίωμα. Η δημοσιοποίηση του έργου τους και η ενασχόλησή τους με τις πραγματικές ανάγκες της ζωής τους είναι σημαντικά κίνητρα για την αυτενέργεια των μαθητών στη διδακτική διαδικασία.

Συμπεράσματα

Τα νέα δεδομένα που δημιουργούν οι σύγχρονες οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις διαμορφώνουν νέα δεδομένα και στην επιστήμη και την εκπαίδευση. Η εκπαίδευση σήμερα καλείται να βοηθήσει τους μαθητές να διαμορφώσουν ισχυρές προσωπικότητες, ώστε να ανταποκρίνονται με επιτυχία στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες της κοινωνίας. Η διδασκαλία της γλώσσας γενικότερα αλλά και της γλωσσικής ποικιλότητας ειδικότερα μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά προς την κατεύθυνση αυτή.

Η πρότασή μας, στο πνεύμα του νέου Προγράμματος Σπουδών Νέας Ελληνικής Γλώσσας και των αλλαγών που γίνονται στο Λύκειο, επιδιώκει να αξιοποιήσει τις γνώσεις, τις εμπειρίες, τη δημιουργικότητα, τη φαντασία και τις ποικίλες ικανότητες των μαθητών, ώστε η διδακτική πράξη να γίνει γι' αυτούς πιο ενδιαφέρουσα και ελκυστική και να συντελεί στην ουσιαστική μάθηση μέσω της αυτενέργειας. Εμπλέκει διαθεματικά τη λογοτεχνία, τη λαογραφία, τη δημιουργική γραφή, τη λεξικογραφία, τη δημοσιογραφία, τη σύγχρονη τεχνολογία και την έρευνα στη διδασκαλία της γλώσσας και παρακινεί τους μαθητές να

αναλάβουν ουσιαστικά τον πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαδικασία της μάθησης και να διαμορφώσουν οι ίδιοι το πρόγραμμα σπουδών, τον χώρο και τον χρόνο της μάθησης στις δικές τους ανάγκες και στα δικά τους ενδιαφέροντα.

Η αποτίμηση της αποτελεσματικότητας μια τέτοιας προσπάθειας θα γίνει μόνο μέσα στην τάξη. Ελπίζουμε πάντως πως η πρόταση αυτή μπορεί σταθεί αφορμή για δημιουργικότερη και παραγωγικότερη εκπαιδευτική διαδικασία αλλά και για άρση προκαταλήψεων γύρω από θέματα ποικιλίας και ετερότητας, που τραυματίζουν την ομαλή κοινωνική ζωή.

Βιβλιογραφία

- Δελβερούδη, Ρ. (2001α). Γλώσσα και διάλεκτος. Στο: *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα*. http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_a8/a_8_thema.htm.
- Δελβερούδη, Ρ. (2001β). Γλωσσική ποικιλία. Στο: *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα*. http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/Thema_a9/a_9_thema.htm.
- Δραγώνα, Θ., Σκούρτου, Ε. & Φραγκουδάκη, Α. (2001). *Εκπαίδευση: Πολιτισμικές Διαφορές και Κοινωνικές Ανισότητες. Τόμος Α'. Κοινωνικές Ταυτότητες/Ετερότητες – Κοινωνικές Ανισότητες, Διγλωσσία και Σχολείο*. Πάτρα: Ε.Α.Π.
- Holmes, J. (1992). *An introduction to sociolinguistics*. London and New York: Longman.
- Ντίνας, Κ. & Ευ. Ζαρκογιάννη (2009). *Διδακτική αξιοποίηση των νεοελληνικών διαλέκτων. Η περίπτωση του ιδιώματος Αφάντου Ρόδου*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Πρόγραμμα Σπουδών Γλωσσικής Διδασκαλίας για την Α' Λυκείου, Φ.Ε.Κ. 1562/2011-Αριθμ. 70001/Γ2
- Τσολάκης, Χ. (2008). Α. Τζάρτζανος: Ο λησμονημένος και προφητικός. Στο: *Πρακτικά 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου «Αχιλλέας Τζάρτζανος» για την Ελληνική Γλώσσα. Επανεξετάζοντας το έργο του Αχιλλέα Τζάρτζανου 30 χρόνια μετά την καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας*. Λάρισα: 31-45.
- Χριστίδης, Α. - Φ. (2001). Η ελληνική γλώσσα και η ιστορία της. Στο: *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα*. http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_d1/d_1_thema.htm.